նալով, որ Վանցենալ հիւանդ չէ, յայտնեցին հոգևոր կառավարութեանը խիստ միջոցների դիմել և նրան բերել տալ. բայց հոգևոր կառավարութիւնը փոխանակ նրանց լսելու հետևեալ կարգադրութիւնն արաւ. այսինքն պահանջել Վանցեանից որ տկարութեան համար վկայական ներկայացնէ. և երկու օր ժամանակ տուեց։ Երկու օրից ետքը հոգևոր կառավարութիւնը ստացաւ իրան ցանկացած վկայականը և ներկայացրեց հաշուատեսներին։ Վերջիններս առանց ուշադրութիւն դարձնելու Վանցեանի վկայականին և սպառնալիքներին, խնդրեցին հոգևոր կառավարութիւնից որ բաց անէ իրան կնիքը և թղթերը յանձնէ, բայց կառավարութիւնը չը համաձայնեցաւ և հեռագրեց կոնսիստորին։ Գերապատիւ Մամբրէն պատասխանեց որ, եթէ Վանցեանը հիւանդ է, հարկաւոր է ստիպել նրան որ մի հաւատարմատար նշանակէ իրան կողմից։ Միթէ կարելի է հիւանդին ստիպել, մանաւանդ Վանցեանին, որ ուղեղի հիւանդութիւն էլ ունի, ինչպէս վկայականից երևում է.... Վանցեանին յայտնեցին կոնսիստորի հրամանը, բայց նա ոչ պատասխանեց, ոչ էլ իր կողմից մարդ նշանակեց։ Այն ինչ կոնսիստորիան պատուիրում է անյապաղ վերջացնել հաշիւների քննութիւնը, միւս կողմից պաշտպանողական դիրք է բռնում և նպաստում է գործի ձգձգվելուն։ Ի՞նչ հարկ կայ երկար բարակ գրագրութիւններ անել։ Հոգևոր իշխանութիւնն էլ, ախալցխացիքս ամենքս էլ գիտենք, որ Վանցեանը ամենաաղքատ մարդն է մեր քաղաքում եթէ նա եկեղեցական գումարները վատնել է, նրանից ինչ կարող ենք ստանալ։ Նշանակութիւն չունի նրա առողջ կամ հիւանդ լինելը։ Ինչքան որ գործը երկարէ, այնքան մեր եկեղեցիները մեծ վնասներ կունենան, ուստի հարկաւոր է որ առաջ բաց անել կնիքները, հաշիւներին վերջ տալ, և եկեղեցական կայքերի, զարդերի և այլոց ցուցակները յանձնել նորընտիր երեցփոխանին, որ նա հսկէ նրանց պահպանութեան վրա։ Իսկ Վանցեանի հետ՝ հոգևոր իշխանութեան գործն է վարվել ըստ օրինի։ Հրաւիրում ենք գերապատիւ Մամբրէի ուշադրութիւնը այս բանի վրա։

Օտարական

ՆԱՄԱԿ ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԷԹԻՑ

Օգոստոսի 11

Անցեալ յուլիսի 24-ին Նորին գերազանցութիւն Երևանեան նահանգապետ Շալիկօվ առաջին անգամ այցելեց մեր խղճալի Նոր-Բայազէթը, որի հասկացող դասը սպասում էր նորանոր բարենորոգումների քաղաքիս վերաբերմամբ։ Տեղիս պատուաւոր անձինք խումբեր կազմած, փոխանակ քաղաքիս բարելաւութեան համար խնդիրների, զանազան անբաւականութիւններ, գանգատներ, գրաբանութիւններ մէկը միւսի դէմ արտայայտեցին ասելով «այս ինչ դատաւորը, կամ այն ինչ անձնաւորութիւնը լաւ կամ վատ բնաւորութիւն ունի»։ Եւ վերջապէս այսպիսի պարզ և անտեղի խօսակցութիւններով պատահեցին Նորին գերազանցութեան։ Նորին գերազանցութիւնը այցելեց քաղաքիս ռուսաց և հայոց եկեղեցիները, զինուորանոցը, բանտունը, գանձարանը, պօլիցիան և ուղևորվեց գաւառիս գիւղերը այցելելու, չը կամենալով որ իրեն առաջնորդեն ծառայողներից, միայն երկու ձիաւորներ վերառաւ և երեք օրից յետոյ վերադարձաւ և ուղևորվեց դէպի Ծաղկաձոր, խոստանալով որ սեպտեմբերին կրկին այցելէ մեր քաղաքը և յայտնեց, որ այստեղ նոր գաւառապետ է նշանակվելու։ Նորին գերազանցութիւնը և հայ եկեղեցու և իր կացարանի մէջ և այստեղից հեռանալու ժամանակ շատ բարեխղճաբար խրատներ էր կարդում հասարակութեանը ասելով. «մի քանի անհատներով այս քաղաքը չէ կարող բարօրութեան հասնել, դուք հարուստներդ պէտք է ինչպէս մարդ խնամէք ձեր դրացիներին, ամեն հարկաւոր օգնութիւնները մատուցանէք հասարակութեան օգտի համար. մի քանիսներով չէ կարելի կազմել հասարակութիւն, չը պէտք է հարուստների կողմից անբաւականութիւններ ստանան ինչպէս միջին, նոյնպէս ստորակարգ դասը ժողովրդեան»։ Այո, այս խօսքերը հասկանալի էին հասկացող և հարստահարված դասերի համար։ Մի և նոյն է մեր Նոր-Բայազէթը և հիմայ։ Խաղաղական դատակնիք են կազմում տէրութեան նշանակված ատեանաւորները կամ մի քանի աղքատ անհատներ քաղաքիցս աքսորելու նպատակով. և այս նրա համար, որովհետև դատաւորը օրէնքները չէ կամենում ծառայեցնել այս ինչ կամ այն ինչ մի յիմար անձնաւորութեան տղայական կամքին կամ աղքատը իր տուն ու տեղը չէ կամենում առանց վարձատրութեան ընծայել աղայի բարեկամին։

Վաճառական

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մայրաքաղաքի լրագիրները հաղորդում են որ Եալտայի մօտ գտնված Օրիանդա պալատը, որ պատկանում է Մեծ Իշխան Կոնստանտին Նիկոլայեվիչին, այս օրերս այրվեցաւ։ Կրակը սկսվեցաւ վերնայարկից։

—

Մեր աշխատակից պ. Րաֆֆի խնդրում է մեզ յայտնել այն պարոններին, որոնք յանձն են առել նրա գրքերը վաճառել թէ Թիֆլիսում և թէ գաւառներում, բարեհաճեն գոյացած փողերը ուղարկել «Մշակի» խմբագրատանը հեղինակի իսկական հասցէով։

—

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են որ օգոստոսի 10-ին գիշերվայ ժամը 2-ին այդտեղ զգալի եղաւ երկրաշարժի բաւական սաստիկ հարուած, բայց վնաս անցաւ։ Եղանակը այս ամառը, ինչպէս մեզ գրում է մեր թղթակիցը, բաւական հով և անձրևային է անցնում Ղարաբաղում։ Մեզ գրում են նոյնպէս որ այժմ Շուշում տարածված է մի հիւանդութիւն, որ շատ երեխաներ է փչացնում. երեխայի մարմինը սկսում է դուրս տալ, յետոյ բողազը ուռչում է և խեղդում է երեխային։ Այս հիւանդութիւնը, որ գուցէ դիֆտերիտ է, Շուշում անուանում են գ ի ւ լ տ ա ր ա ն։

—

Մեզ գրում են Շուշուց հետևեալ անհաւատալի երևոյթի մասին։ «Այստեղի մի այգու մէջ մի տանձենի, որի կէսի տերևները չորացած, համարեա թափված էին, իսկ միւս կէսի վրա մի քանի տանձեր ունի, այս օրերս նորից սկսեց ծաղկել և ծաղիկները երևացին նոյն իսկ այն ճիւղերի վրա, որոնք զուրկ էին տերևներից»։

—

Ս. Պետերբուրգի նահանգի ռուս ազնուականները դիտաւորութիւն ունեն խնդրել կառավարութեանը որ իրանց զաւակների համար, որոնք սովորում են պետական դպրոցներում, ուղղափառ կրօնի դասատուութիւնը պարտադիր չը լինի, ինչպէս էս և բոլոր այլակրօնների համար։

—

«Petersburger Ztg.» լրագիրը հաղորդում է որ կառավարութիւնը դիտաւորութիւն ունի կրկին մտցնել համազգեստներ (մունդիր) համալսարանների ուսանողների համար, ինչպէս եղել է Նիկողայոս Կայսրի ժամանակ։ Համազգեստը կունենայ արծաթեայ կոճակներ, մուգ կապոյտ օձիք և ուսանողները կը կրեն համազգեստի հետ և մի թուր։

—

Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը յայտնել է հետևեալ տակսա մինչև սեպտեմբերի 1-ը։ Թըխած հացը ցորենի ալիւրից առաջին տեսակի ֆունտը արժէ $5\frac{1}{2}$ կոպէկ, երկրորդ 4 կոպ., տեղական ձևով թխած հացը նոյն ալիւրից, ֆունտը արժէ առաջին տեսակը 6 կ., երկրորդ $4\frac{1}{2}$ կ., ցորենի և կրուպչատկայի ալիւրից խառն հացը՝ լաւաշներ առաջին տեսակի ֆունտը 7 կ., երկրորդ $5\frac{1}{2}$ կ., երրորդ 5 կ.։ Տաւարի մսի ֆունտը առաջին տեսակի 9 կ., երկրորդ 7 կ., սուկի 15 կ., ոչխարի մսի ֆունտը 9 կոպէկ։

—

«Страна» լրագրին գրում են հետևեալը։ «Մեզ հաղորդում են որ կովկասեան վարչութիւնը երկիւղ կրելով որ կովկասեան խաղողի վազերը կը վարակվեն ֆիլօկսէրայի հիւանդութեամբ, խնդրում էր պետական գանձից 12.000 րուբլ օժանդակութիւն այդ հիւանդութեան Կրիմից Կովկաս անցնելուն առաջն առնելու համար։ Այժմ, ինչպէս երևում է, ֆիլօկսէրա արդէն տարածվել է Անդրկովկասում և նրան ոչնչացնելու համար տեղական վարչութիւնը խնդրում է պետական գանձից 50,000 րուբլի»։

—

«Новое Время» լրագիրը հաղորդում է որ ներքին գործերի մինիստրութիւնը մի շրջաբերական հրատարակեց, որով հարաւային Ռուսաստանի նաւահանգիստներում արգելվում է բնակվել որոշ պարապմունք չունեցող ռուսահպատակ և առուտուրով պարապող, բայց օտարահպատակ հրէաներին։

—

«Новое Время» հաղորդում է որ երկու անձինք, որոնք բարձր պաշտօն ունեն Ս. Պետերբուրգի բժշկական վարչութեան մէջ, այս օրերս կառավարութեան հրամանով ենթարկվեցան դատաստանի, որովհետև ծախում էին մեծ գումարով պաշտօններ երիտասարդ բժիշկներին։ Օրինակի համար Ս. Պետերբուրգում բժշկի տեղ ստանալու համար նորաւարտ երիտասարդ բժիշկները պէտք է վճարէին այդ պարոններին 1000 րուբլ, իսկ Կրօնշտատում 200-ից մինչև 500 րուբլ։

—

«Страна» լրագրում գտնում ենք հետևեալ թւանշաններ Ս. Պետերբուրգի և Մոսկվայի քաղաքային դումաների կազմակերպութեան վրա։ Ս. Պետերբուրգի դումայի ձայնաւորների թւում կան 11 զինուորականներ, իսկ Մոսկվայում միայն 2 հոգի, Ս. Պետերբուրգում ոչ մի հոգևորական չը կայ դումայում, իսկ Մոսկվայում 4, Ս. Պետերբուրգի դումայի ձայնաւորների մեծամասնութիւնը, 64 հոգի, պատկանում են պաշտօնեաների դասակարգին, իսկ Մոսկվայում միայն 26 պաշտօնեաներ գտնվում են ձայնաւորների թւում։ Պատուաւոր քաղաքացիներ Ս. Պետերբուրգի դումայում 41 են, Մոսկվայում 50, վաճառականներ առաջին քաղաքում 94 հոգի են, երկրորդում 16 հոգի։ Վերջապէս Ս. Պետերբուրգում արուեստաւորներ թւով 2 են միայն, իսկ Մոսկվայում 26, իսկ գիւղացի ձայնաւորներ ոչ մի մարդ չը կայ Ս. Պետերբուրգի դումայում, այն ինչ Մոսկվայի դումայի մէջ 4 մարդ կայ գիւղացիներից։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ԽՆԴԻՐ

„Новое Время“ լրագիրը հաղորդում է որ Փոքր-Ասիայի հայերը դիմեցին արտաքին գործերի մինիստրութեանը, խնդրելով որ մինիստրութիւնը իր աջակցութիւնը ցոյց տայ Թիւրքաց վարչութեանը Հայաստանում վերանորոգութիւններ մտցնելու գործում։

Բերլինից հեռագրում են անգլիական „Standart“ լրագրին, որ մինչև որ չէյխ Իբադուլլահը, քիւրդ ապստամբների ա-

---

Ծառան անճարացած ընդունում է այդ պայմանը և մտնում ծախսարարի իշխանութեան տակ։

Մինաս փէզօվչի պարտականութիւններից մէկն էլ այն է, որ նա վճարում է ճանապարհածախս այն աղքատ վկաներին, որոնց դիւանատունը կանչում էր հեռու գիւղերից։ Ամբողջ ժամերով խեղճ գիւղացիք ստիպված են լինում շլինքները ծռած սպասել, թէ երբ պէտք է Մինաս փէզօվչը բարեհաճի տալ նրանց այն, ինչ որ պէտք է ստանան օրէնքով։

—Աղա ջան, գլխիդ ղուրբան, մեզ ճանապարհ դիր. բանից գործից աւարայ եղած զուր տեղը փող ենք խարջում էստեղ—աղաչում է նրանցից մէկը։

—Ի սէր Քրիստոսի, աղա ջան, մեզ մի պահի—խնդրում է միւսը։

—Ռադ ըլէք գլխիցս! բարկանում է Մինաս փէզօվչը։ Փող ստացողը կը սպասի, շլինքն էլ կերկարի։

Գիւղացիք նորից գնում են և պատի տակին վերթափում։ Մինաս փէզօվչը նրանց պահում է այն նպատակով, որ ծառայողները հեռանան դիւանատնից։ Հէնց որ բոլորեքեան ցրվում են և սենեակում մնում է միայն ինքը իր մանուկ գրագրի հետ, Մինաս փէզօվչը կանչում է գիւղացիներին։

—Գիտէք ինչ կայ—խօսում է նա բողազը մաքրելով—օրէնքով ձեզնից ամեն մէկին հասնում է տաս մանէթ. բայց որովհետև տէրութեան նեղ ժամանակն է հիմայ, շատ հոգսեր և մեծ ծախսեր ունի, կառավարութիւնը հրամայել է, որ ամեն մէկից, ով դիւանատնից փող է ստանում, ծախսարարը մի բան յետ քաշի խաղրնի օգտին։ Այս պատճառով ես ամեն մէկից կտրում եմ երկու մանէթ։ Ի՞նչ էք ասում։

—Ծառայ ենք, աղա ջան, ինչ ասենք։ Թագաւորի հրամանի դէմ մեր ինչ բերանն ա խօսենք։

—Հա! Այ լաւ խօսք! Այդպէս միշտ ձեր մեծի հրամանները լսող ու կատարող պէտք է լինէք—գովում է Մինաս փէզօվչը, փողերը զամբիւղից հանելով։ Դէ մօտ եկէք և ստացէք ձեր հասնելիքը։

—Գիւղացիք թթու մզլոտ երեսներին ստանում են ութ ութ րուբլի։

—Դէ հիմա դավթարումը ձեռք քաշէք՝ «ստացայ 10 րուբլի, ֆլան ֆլանքեասօվ.»—թելադրում է Մինաս փէզօվչը։

—Աղա ջան, գլխիդ ղուրբան, ոնց ձեռք քաշեմ, թէ 10 մանէթ ստացայ, քանի որ երկուսը կտրեցիր—համարձակվում է խոնարհութեամբ նկատել մէկը։

—Էշ հաստագլուխ! բարկանում է Մինաս փէզօվչը, կտրեցի խօ իմ ջէբս չեմ դնելու։ Ինչ ասում են կատարի, քանի որ գլուխդ բանից դուրս չի գալի։

Գիւղացին գլուխը պատելով ձեռք է քաշում։ Երբ բոլորեքեան ստացան փողերը և պատրաստվում էին գնալ, Մինաս փէզօվչը բռնեց նրանց առաջը։

—Ձեր որդկերանց սաղաղին, էս խեղճ եթիմին մի բան բաշխեցէք, ոչ հայր ունի, ոչ մայր. վարձքի համար պահում ենք էստեղ առանց ռոճիկի—խնդրում է նա ցոյց տալով իր մանուկ գրագրի վրա, որ աչքերը գետին գցած աշխատում է արտայայտել երեսի վրա խորին թշուառութիւն։

Գիւղացիք մի մի բան բաշխում են «եթիմին» և դուրս գալիս։ Այսպիսով Մինաս փէզօվչը վեց վկաներից ստացաւ օգուտ 12 րուբլի, որոնցից երեք րուբլին մտաւ ծառայի ջէբը և դրանով լռութեան կնիքը դրօշմեց նրա բերանի վրա։

Իսկ որբ գրագիրը Մինաս փէզօվչի հարազատ որդին էր...

Արդիւնքի աղբիւրներից ամենաշահաւէտը և մշտականը ռոճիկ բաժանելու պրօցեսն է։ Ամեն ամսի 20-ին այն սենեակում, ուր պարապում է ծախսարարը, կատարվում են ամենախայտառակ տեսարաններ, ծիծաղաշարժ վօդըվիլներ։ Ամսի 20-ին տեսնել Մինաս փէզօվչին և չատել նրան բոլոր սրտով—անկարելի է։ Նրա դէմքի ամեն մի գիծը շնչում է այդ օրը ծայրայեղ անամօթութեամբ, աներևակայելի լրբութեամբ։ Ամեն մի ծառայողից, սկսած ամենաբարձրից մինչև ամենացածրը Մինաս փէզօվչը, անկարելի է, պէտք է մի բան պոկի՝ 20 կոպէկով, 10-ով, 5-ով, մինչև անգամ մէկ կոպէկով! Մէկին ասում է՝ «մանր չը կայ, յետոյ կը տամ», միւսին լրբաբար աշխատում է հաւատացնել, թէ ռոճիկը լիովին տուեց, ինչպէս է պատահել, որ 2 կոպէկը պակսել է—չէ հասկանում։ Աւելի բարձր աստիճանաւորների առաջ զալարվելով ներողութիւն է խնդրում, որ «մանր 32 կոպ.» չը կայ, երեկոյեան ծառայի հետ կուղարկի—և ի հարկէ երբէք չէ ուղարկում։ Ուշունց, թուք, անէծք,—էլ բան չէ մնում, որ այդ օրը չը թափվի Մինաս փէզօվչի գլխին։ Բայց նա համբերութեամբ տանում է բոլորը։ Եւ—մի և նոյնը ճշտութեամբ կատարվում է ամեն ամիս։

Ես կարող էի դեռ շատ օրինակներ բերել, բայց նկարագրածս կարծեմ բաւական է, որ ընթերցողները կարողանան ծախսարար Մինաս փէզօվչի վրա մի հասկացողութիւն կազմել։ Գուցէ մէկը նրանցից բաղդի բերմունքով ստիպված կը լինի ծառայել Մինաս փէզօվչի հետ։ Այն ժամանակը նա կը համոզվի, որ նկարագրածս իսկականի հետ ուղիղ է»։

Նկատող

ռաջնորդը, մեծ պատւով է ընդունվում Կ. Պոլսում, այդ ժամանակ պարսից քիւրդերը հեռևելով սուլթանի հրաւէրին, գումարվում են Թիւրքաց սահմանների մօտ, որպէս զի վիրջը անցնելով Թիւրքաց սահմանները, բնակեցրած լինեն Հայաստանի մէջ և իրանց թւով ոյժ տան մահմետական տարրին Հայաստանի կէս—հայկական նահանգներում։ Լօրդ Դըֆըրին բողոքեց Թիւրքաց Հայաստանում րէֆօրմնիր մըտցնելու այդ օտարոտի միջոցի դէմ։

„Մասիս" լրագրում կարդում ենք հետևեալը։

Սերաստիոյ հայ և Թիւրք հասարակութեանց կողմէ պատրիարքարան եկած հանրագիր մը դառնապէս կը գանգատի նահանգին կուսակալէն և կը խնդրէ որ իրենց գանգատը Բ. Դրան մատուցվի։ Ս. պատրիարքն յիշեալ հանրագիրը Թագրիրով մը ներքին գործերի նախարարին ուշադրութեանը յանձնեց։

„Մասիս" լրագրում կարդում ենք և հետևեալը։

Լօնդօնէն օգոստոսի 8 թւով եկած հեռագիր մը կը հաստատէ երէկվան Հաւասի տուած տեղեկութիւններն ի մասին այն յայտարարութեանց զորս Չարլ Դիլկ ըրած էր երեսփոխանաց ժողովին նախընթաց աւուր նստին մէջ, վերաբերութեամբ հայկական խնդրոյն։ Չարլ Դիլկ յայտարարեր է թէ Բ. Դուռը մինչև ցարդ կարևոր բարենորոգում մը գործ չը դրաւ, բայց լօրդ Դըֆըրին այս նկատմամբ լուրջ դիտողութիւններ ըրած է վեհ. սուլթանին և նրա առաջին նախարար Սայիտ փաշային յանձնարարելով որ գոնէ բարեկարգական առժամանակեայ միջոցներ ձեռք առնուին, մինչև որ աւելի հիմնական և վերջնական բարենորոգումներ ի գործ դրուին։ Այս առժամանակեայ միջոցք թւին լինել յունի կառավարչաց պաշտօնանկութիւն, լաւագոյն պաշտօնատարաց անուանում, հասարակային ապահովութեան վրա մեծագոյն հսկողութիւն և այլն։ Չարլ Դիլկ ապահովութիւն տուած է խորհրդարանին թէ լօրդ Դըֆըրին ամէն առիթէ օգուտ պիտի քաղէ հայկական խնդրոյն լուծումը փութացնելու համար։

Վիէննայում հրատարակվող „Journal d'Orient" ֆրանսիական լրագիրը հրատարակեց իր 30 և 31 համարների մէջ մի պրօգրամ հայոց խնդրի վրա, որի մէջ այն միտքն է յայտնում որ Թիւրքաց հայերը պէտք է վերանորոգվեն ոչ թէ զէնքի օգնութեամբ, այլ խաղաղ քաղաքակրթական մաքառմամբ, ինքնակրթութեամբ և անձնաքննութեամբ։ Լրագիրը մեծ համակրութեամբ է վերաբերվում դէպի Ռուսաստանը։

„Journal d'Orient" լրագիրը հաղորդում է որ յուլիսի 23-ին Լօնդօնում կատարվեցաւ նորերս վախճանված Վեստմինստրի աբբայի՝ Ստանլէի յուղարկաւորութեան հանդէսը։ Հանգուցեալը նախագահ էր հայերի համար կազմած յանձնաժողովների և նոյնպէս Լօնդօնի „Հայոց կրթական ընկերակցութեան" (Armenian Educational Association) որ բաղկացած է մեծ մասամբ անգլիացիներից և նպատակ ունի կրթութիւն տարածել Հայաստանում։ Մանչեստրի հայերը ուղարկեցին նրա թաղման հանդիսին մի մեծ մախմուրեայ խաչ, ծաղիկներով զարդարված և հետևեալ արձանագրութեամբ՝ „Ի նշան երախտագիտութեան հայոց ազգի կողմից"։ Թաղման հանդիսին ներկայ էր Եսայի վարդապետ Աստուածատուրեան, Մանչեստրի հայերի հոգևոր գլուխը։

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

—

Կ. Պոլիս, 7 օգոստոսի

Այս րոպէս ստանալով Մշակի համարները, ուրախութեամբ տեսայ Journal d'Orient-ի մասին արած յայտարարութիւնը. այս մասին ես հէնց երէկ գրեցի ձեզ, յայտնելով Ներսէս պատրիարքի մեծ ցանկութիւնը որ և է կերպով զօրաւորապէս օգնել յիշեալ լրագրին։ Շատ ուրախալի է այժմ, որ այս մասին դուք աճապարեցիք խօսել, յայտնելով մի և նոյն ժամանակ պ. Գաս. Եազըբեանի հետ շատ իրաւացի և գործնական դատողութիւններ պ. Գիւլօրիէի հիմնելի թերթի վերաբերմամբ։ Ճշմարիտ ասեմ, հէնց առաջի օրից, երբ կարդացի Մշակի մէջ պ. Գիւլօրիէի դիտաւորութեան և գործի յաջողութեան մասին, իսկոյն ուզեցի յայտնել մօտաւորապէս նոյն դիտողութիւնները նրա մասին, որ յայտնում էք հիմայ դուք և իմ բարեկամ Եազըբեանը։ Բայց չուզելով վնասել ժողովրդի մէջ արթնացած ազնիւ եռանդին մի ազգասիրական գործի համար, ես լռեցի. մանաւանդ որ գիտեմ առանց այն էլ կան եռանդոտ մարդիկ, որոնց հաճելի է կարդալ իմ Կ. Պոլսի նամակների մէջ աւելի ոսկեզօծած «հայրենասիրական» տեսարաններ և նկարագրութիւններ քան թէ խիստ և կծու դիտողութիւններ Կ. Պոլսի ինտելլիգենցիայի մասին։ Իմանալով, ասում եմ, շատ եռանդոտների այսպիսի տրամադրութիւնը, ես ոչինչ չասեցի պ. Գիւլօրիէի մտադրած ձեռնարկութեան մասին, թէպէտ ամէն կողմից լսում էի՝ շատ ձեռնհաս մարդիկներից թէ պ. Գիւլօրիէն լինելով շատ լաւ հնագէտ և արևելաբան, սակայն միանգամայն անտարբեր մարդ է զանազան ընթացիկ քաղաքական գործերին, թէկուզ նոքա վերաբերվեն ոչ թէ հայերին, այլ և նոյն իսկ իրան Ֆրանսիային։ Եւ այս շատ բնական է, որովհետև խիստ մասնագէտ մարդիկ և այն էլ այնչափ զառամեալ այլապէս դժուար կարող են լինել….

Այսպէս թէ այնպէս, բայց ինչ ուզում էինք և ինչին համակրում, վերջապէս գտանք և գտանք կարծեմ աւելի յաջող պայմաններով, քան թէ կարող էինք յուսալ. մենք ունենք այժմ մեր օրգանը աւստրիական մայրաքաղաքում։ Հիմայ հարցը կը գայ ամենաէականին, որի մասին հարկաւոր է ըրջօրէն խօսել, ճանաչելով մեր ազգի շատ լաւ և ընտիր յատկութիւնների հետ միասին և նրա շատ տխուր և գէշ կողմերն էլ, որոնց մէջ առաջին տեղն է բռնում հայի Նիսիա ազգասիրութիւնը։ Հայը շատ ուրախ կը լինի, որ հայոց մասին աշխատող լինի թէ հայ և օտար լրագիրների մէջ, թէ պաշտօնական և կեանքի ասպարէզներում, թէ երևելի և աներևոյթ ճանապարհներով. հայը շատ համակիր կը գտնվի «մեծամեծ» նիւթական օգնութիւններ անել ամէն հարկաւոր եկած դէպքում, բայց երբ բանը խօսքից կանցնի իրականութեան, մէկ էլ տեսար, որ հայը օգնելի պէս կուչ եկաւ, թագցրեց գլուխը ու միայն փչերը ցից արեց հայեացքից։ Այս բանը եթէ ամենից լաւ փորձած մէկը կայ, դա մեր պարբերական հրատարակութիւններն են, էլ չեմ խօսում շատ ուրիշ երևոյթների վրա….

Ի նկատի ունենալով հայի այսպիսի բնաւորութիւնը և Վիէննայի լրագրին ոչ Նիսիա կերպով համակրութիւն ցոյց տալու կարևորութիւնը, արդեօք այս անգամ ես հայը պիտի հաւատարիմ մնայ իր յիշեալ սովորութեան. չենք կարծում, որովհետև եթէ այսպէս յայտնվէր այս անգամ ես, այդ պիտի լինէր մի սոսկալի անբաղդութեան նշան, ինչպէս ապացոյց շատերի այն համոզմունքի թէ հայը, որչափ էլ նրա ազգային կեանքը և գոյութիւնը լաւ դրութեան մէջ ոտ կոխէ, դարձեալ կը մնայ առանց մի գիծ անգամ բարոյական յառաջադիմութեան։ Այսպիսի մի ամօթալի կարծիք ջրելու կամ հաստատելու համար, ահա ներկայացաւ այժմ ամենալաւ առիթ. «հայոց օրգան, հայոց օրգան» ամբողջ տարիներ կրկնելով, վերջապէս մենք գտանք մեր ուզածը Աւստրիայի մեծ մայրաքաղաքում, տեսնենք հիմայ թէ ինչպէս կը վարվենք այս դէպքում. կը մնանք մշտական Նիսիա «անձնուէրները», թէ մեր անձնուիրութիւնը մեր ազգային կարևոր գործին կապացուցանենք գոնէ 8 րուբլով, որ հայոց նոր օրգանի տարեկան բաժանորդագինն է։ Եթէ այսպիսի մի կարևոր դէպքումն էլ մենք ցոյց տանք մեր մշտական յատկութիւնը հայոց ազգի վրա մարդավայել համարում ունեցող մի եւրոպական պ. պուբլիցիստին, էլ վայ մեզ. այն ժամանակ Վիէննա գնացող վաճառական թէ ուսանող հայ, փոխանակ մտնելու Journal d'Orient-ի խմբագրութիւն իր յարգանքը և մեծարանքը յայտնելու, պիտի երեսը ծածկէ ու հարիւր վերստ հեռու փախչէ այդ յարգելի խմբագրութիւնից. միթէ այստեղ էլ կարող է հասնել գործը—Աստուած մի արասցէ. այն ժամանակը թող իւրաքանչիւր հայ հանգիստ խղճմտանքով թքէ իր հայ ծնած օրի վրա ու գնայ ինչ ուզում է լինի՝ քիւրդ, պարսիկ, հրէայ, գնչու, բայց ոչ հայ. միթէ այսպէս չէ…

Գիտեմ, որ մի հանգամանք մեծ արգելք կարող է լինել Կովկասի հայերին Journal d'Orient-ին տարեկան 8 րուբլ վճարել բաժանորդ լինելու համար. այդ հանգամանքը շատերի ֆրանսերէն չիմանալն է. էլ թողնենք մի կողմ, որ առանց ֆրանսերէնի եախան բռնելու, կարելի էր հէնց սաղի համար ստանալ Վիէննայի լրագիրը, ինչպէս սեղանի զարդ և ֆրանսերէն իմացող հիւրերին զրաղելու մի վայելուչ բան. թողնենք, ասում եմ, այդ մի կողմ, այլ գանք շօշափելի անձնական օգուտ ստանալուն յիշեալ լրագրի բաժանորդագրութիւնից։ Յայտնի է նախ, որ Կովկասի գաւառական քաղաքներում վաղուց արդէն շատ տարածված է ծնողների մէջ սովորացնել իրանց որդկերանց ֆրանսերէն, Մարսելիա կամ առ հասարակ Եւրոպա գնալու համար առևտրական նպատակով. յայտնի է ևս, որ քիչ երիտասարդներ չը կան այդ գաւառական քաղաքներում, որոնք որ և է կերպով բաւական աշխատել են և սովորել ֆրանսերէն, բայց կարդալու և խօսելու վարժութիւն ու գործածութիւն չունենալու պատճառով, կամ բոլորովին մոռացել են իրանց սովորածը կամ թէ մոռանալու վրա են։ Էլ ինչ ասել կուզէ, որ այդպիսիները նախ ժամանակ չունեն նստել իւրաքանչիւր օր մի քանի ժամ ֆրանսերէն գրքեր կարդալ. երկրորդ հազիւ թէ հարիւրից մինը կարող է ձեռք բերել ուրիշ գիրք քան թէ Margot և Bobinson de douze ans,—իսկ մի և նոյն այդ չոր ու ցամաք գրքերը անդադար աչքով անցնելն էլ կարող է հասցնել մարդուն Գօգօլի Պետրուշկայի օրին։ Մինչդեռ յայտնի է միւս կողմից, որ լրագիր կարդալուց էլ հեշտ, բազմակողմանի և հետաքրքիր ընթերցանելի բան չէ կարող լինել ոչ միայն լոկ պլատոնական օգտի համար, այլ ևս օտար լեզու, այն էլ ամենաընտիր քաղաքական լեզու սովորելու համար։ Ով որ գուվերնեօրներ և գուվերնանտներ չէ ունեցել օտար լեզուներ սովորելու համար, կարող է վկայել թէ որչափ ճիշդ է վերև ասածս։ Ուրեմն եթէ այս այսպէս է, միթէ իւրաքանչիւր հայը կը խնայէ տարեկան 8 րուբլ Վիէննայի Journal d'Orient-ին, որը եթէ չէ կարող կարդալ ինքը, կարող է կարդալ իր փոքրիկ որդին և թարգմանել իր հօրը Նորան ուրախացնելու և իրան օգուտ բերելու համար։ Կարծեմ որ գործին նայելով լոկ հէնց չոր շահի ու նիւթականի կողմից, յիշեալ ֆրանսերէն լրագրի ստանալը քիչ շահաւէտ չէ և այս կողմից էլ, որից դուրս հայը ըստ մեծի մասին չէ ուզում ուրիշ չարժսաւէտ ճանաչել…

Այս տեսակէտից նայելով մեր նոր ֆրանսերէն օրգանին բաժանորդ գրվելու վրա, հարկաւոր եմ համարում յիշեցնել այստեղ ես այն, որ մենք մինչև հիմայ դեռ չունենք մի փոքր ի շատէ օրինաւոր բառգիրք ֆրանսերէնից հայերէն, իսկ Սրաբեան, Էմինեան և այլն Վենետիկի ու Վիէննայի վարդապետների բառգիրքով ամենևին մի բան չէ կարելի շինել. Վառնորոյ կրկին կը յիշեցնենք, որ այս կողմից փաստութիւնը վերջանալու վրա է յայտնի, գրեթէ ակադէմիական կատարելութիւններ ունեցող գիտնական Նորայր Բիւզանդացու բառգիրքը, որը կարող է լինել իւրաքանչիւր հայ երիտասարդի սեղանի զարդը։ Արդէն մի անգամ ասել էի թէ այդ բառարանին այս գլխից բաժանորդ գրվողներին մեծ զիջում կը լինի, այն է մօտ մի երրորդականը, այնպէս որ հիմայ, այսինքն, մինչև բառարանի տպագրութեան վերջանալը, որ քիչ է մնացած, բաժանորդագինն է 20 րուբլ, որ պիտի ուղարկած յայտնի բանկիր Մօսկիեանին հետևեալ հասցէով. Constantinople, Galata, Mehmet-Ali pacha han № 4. իսկ տպագրութիւնը վերջանալուց յետ բառարանի գինը կը լինի մօտ 30—35 րուբլ, ուրեմն զանազանութիւնը խիստ զգալի է։ Անցեալները, երբ այս մասին գրեցի «Մշակին», շատ շուտով Կովկասի զանազան տեղերից բաժանորդագրութիւնը սկսվեց, մինչև հիմայ ևս շատ յաջողութեամբ շարունակվում է. այս մասին քանիցս պատահելով ինձ մեր յարգելի գիտնական պ. Նորայրը, խնդրել է իր շնորհակալութիւնը և յարգանքը յայտնել ձեզ. եթէ մոռացայ կատարել այդ մինչև հիմայ, կը ներէք. ինկ այս մոռացութեան փոխարէն խընդրեմ այս անգամ ընդունէք և իմ շնորհակալութիւնը ձեր առաջնորդող յօդուածի համար «Մըշակի» օգոստոսի 25, 136 թւի մէջ. Այդ յօդուածով դուք առաջարկում էք Կովկասի մեր ազգային ուսումնարանների մէջ ուսման հետ միասին մտցնել և սկզբնական արհեստ, այդ ուսումնարանները ժողովրդի համար գրաւիչ անելու համար, բաղդաւոր և օրհնեալ միտք….

Գրիգոր Նիկողոսեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Այժմ յայտնվեցաւ որ օգոստոսի 3-ին Մարսէլում տեղի ունեցած գոմէշների արշաւանքի ժամանակ տախտակամածի փուլ գալուց սպանվեցան ոչ թէ 15, այլ 20 հոգի հանդիսականներից և վիրաւորվեցան ոչ թէ 150, այլ 1,000 հոգի։

—Բերլինի «National Zeitg.» լրագիրը համարում է Գամբէտտայի Բէլվիլում արտասանած ճառը մի սպառնալիք եւրոպական խաղաղութեան դէմ։

—Վիէննայից հեռագրում են որ վերջին լուրերին նայելով անգլիական առաջին մինիստր Գլադստօն դիտաւորութիւն ունի հրաժարական տալ իր պաշտօնից։

—Ամերիկայի հրէաների ընկերակցութիւնը վճռեց նշանակել 5 միլիօն դօլարի (11 միլիօն րուբլ) գումարը Ռուսաստանից Ամերիկա գաղթող հրէաներին օժանդակելու համար։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 15 օգոստոսի։ „Правит. Вѣстн." լրագրի մէջ այսօր տպված է Բարձրագոյն Հրաման օգոստոսի 12-ից մայրաքաղաքի կառավարութիւնը օբեր-պօլից-մէյստերին յանձնելու և Ս. Պետերբուրգի քաղաքապետութեան պաշտօնը ոչնչացնելու մասին, քաղաքապետի կանցելարիան համապատասխան կերպով փոփոխելով և յանձնելով նրա մասը նահանգապետի կանցելարիային, որին յանձնված է նախագահութիւն քաղաքային գործերի մասին պրիսուտստվիայի մէջ և հսկողութիւնը հասարակական վարչութեան կանօնաւորութեան վրա։ Գեներալ Կօզլօվ նշանակված է Օբերպօլիցմէյստեր։ Մօսկվայի օբէրպօլից-մէյստեր նշանակված է գեներալ Եանկօվսկի։

ԱԹԷՆՔ, 14 օգոստոսի։ Թիւրքաց զօրքերը, դատարկելով Յունաստանին զիջած երկրի երրորդ մասը, այրեցին Կալիցա գիւղը։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 14 օգոստոսի։ Պետական բանկի $5^0/_0$ տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 96 ր. $25^1/_2$ կ., երկրորդ 94 ր. $25^1/_2$ կ., երրորդ 94 ր. $75^1/_2$ կ., չորրորդ 94 ր. $12^1/_2$ կ., ներքին $5^0/_0$ առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 227 ր. 55 կ., երկրորդ 226 ր. 50 կ., արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 91 ր. 25 կ., երկրորդ 91 ր. $12^1/_2$ կ., երրորդ 91 ր. 37 կ., ոսկի 7 ր. 70 կ.։ Ռուսաց 1 րուբլ Լօնդօնի վրա արժէ 25,75 պէնս, ռուսաց 100 ր. Համբուրգի վրա արժէ 220 մարկ։ Փարիզի վրա արժէ 271 ֆրանկ 25 սանտիմ։ Բօրսայի տրամադրութիւնը թոյլ է։

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ